

– зростання мобільності населення в розвинених країнах і розширення можливостей залучення висококваліфікованих фахівців;

– розширення використання ІТ забезпечує одержання різноманітних ефектів, насамперед у створенні та використанні нових знань; негативним наслідком стає проблема забезпечення інформаційної безпеки на всіх рівнях управління й економічних втрат внаслідок несанкціонованого доступу до знань суб'єктів господарювання.

Висновки

На основі дослідження обґрунтовано тенденції становлення інформаційно-технологічної парадигми економічного розвитку, що полягає в інтеграційній взаємодії бізнесу, науки, освіти і влади. Узагальнення принципів та методологічних підходів до моделювання інноваційної системи дозволило умотивувати транспарентну необхідність інституційних перетворень для активізації інноваційних процесів. З метою реалізації розроблених методичних прийомів виділені особливості стратегій інноваційного розвитку держави та аргументовано розробку й реалізацію «піраміди стратегій» управління інноваційними процесами на різних рівнях економічної системи з виділенням

пріоритетних інноваційно-індустріальних проектів, заснованих на об'єктах інтелектуальної власності та виборі – раціональних інституційних форм інтеграції.

Список використаних джерел

1. Тоффлер Э. Шок будущего / Пер. с англ. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.
2. Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 432–447.
3. Титова В.А., Лямзин О.Л. Об основах взаимодействия участников многоотраслевых интегрированных структур на базе развития инноваций // Региональная экономика: теория и практика. 2007. – №16. – С. 74–82.
4. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: Инфра-М, 2005. – 248 с.
5. Нижегородцев Р.М. Стратегия инновационного прорыва для России // Экономические стратегии, 2008. – №1. – С. 28–36.
6. Гершенкорн А. Экономическая отсталость в исторической перспективе // Истоки. Экономика в контексте истории и культуры. – М., 2004. – С. 420–447.
7. Полтерович В.М. Элементы теории реформ. – М.: Экономика, 2007. – 446 с.

В.В. КОРНЕЕВ,
д.е.н., професор, Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку і торгівлі України,
С.В. КУЛЬПІНСЬКИЙ,
к.е.н., Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку і торгівлі України

Особенности развития финансового сектора Украины в 2014 році: припущення і передбачення

У статті проведено аналіз основних тенденцій грошового і кредитного ринку України першої половини 2014 року та розкриваються причини погіршення кон'юнктури фінансового ринку. Зроблено припущення щодо подальшого розвитку описаних тенденцій та пропонуються конкретні шляхи посилення ролі механізмів регулювання, спрямованих на мінімізацію ризиків та сприяння інвестиційному зростанню економіки.

Ключові слова: банки, фінансовий сектор, інвестиції, регулювання, прогноз.

В.В. КОРНЕЕВ,
д.э.н., профессор, Научно-исследовательский экономический институт Минэкономразвития и торговли Украины,
С.В. КУЛЬПИНСКИЙ,
к.э.н., Научно-исследовательский экономический институт Минэкономразвития и торговли Украины

Особенности развития финансового сектора Украины в 2014 году: предположения и прогнозы

В статье проведен анализ основных тенденций денежного и кредитного рынка Украины за первую половину 2014 года, раскрываются причины ухудшения конъюнктуры финансового рынка. Сделаны предположения о дальнейшем развитии описанных тенденций и предлагаются конкретные пути усиления роли механизмов регулирования, направленных на минимизацию рисков и содействие инвестиционному росту экономики.

Ключевые слова: банки, финансовый сектор, инвестиции, регулирование, прогноз.

V. KORNEEV,
doctor of economics, professor of finance SRIE,
S. KULPINSKY,
PhD SRIE

Development trends of ukrainian financial sector in 2014: assumptions and forecasts

The paper analyzes trends of monetary and credit markets of Ukraine in the first half of 2014 and reveals main causes in deterioration of the financial market. Assumptions on the further development of the described trends have been made and proposals concerning the ways to strengthen the role of regulation mechanisms aimed to minimize risks and promote investment growth have been outlined.

Keywords: banks, financial sector, investment, regulation, forecast.

Постановка проблеми. Основні питання розвитку фінансового сектора України у поточному 2014 році фокусуються навколо стиснення ринків унаслідок політичних і економічних катаклізмів, звуження ресурсної бази банків та небанківських інститутів, інфляційних та девальваційних деструкцій. Наприклад, міжнародне рейтингове агентство Standard&Poor's прогнозує цьогорічне зниження ВВП України на 7% та інфляцію 15% [1]. Зазначене проявляється у фрагментарності і незбалансованості розвитку окремих ринкових сегментів і поєднується зі збереженням системних і систематичних ризиків розвитку вітчизняної економіки водночас зі зростанням ризиків варіативного характеру.

Наявна на сьогодні фрагментарність розвитку фінансового сектора спонукає до необхідності постійного моніторингу мінливих економічних явищ і процесів. Оскільки нівелювання проявів фрагментарності і провалів ринків є одним з тих питань, яке не може бути вирішене раз і назавжди, достатньо очевидно, що зазначена проблема обумовлюється з-поміж інших і регуляторними недоробками і упущеннями. Зазначена колізія проявляється фактично повсюдно, проте не зводиться тільки до проблеми «незрілості» фінансових систем, і не може бути вирішена при відриві останніх від потреб розвитку інших інституційних секторів, і зокрема від потреб реального сектору економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивчення спектру питань розвитку фінансового сектору належить до постійно актуальної і затребуваної проблематики. Свідченням цього є численні праці вітчизняних і зарубіжних економістів, кількість яких зростає щоденно. Повний перелік імен не може бути вичерпним у межах представлено-го матеріалу, та і навряд чи можливий взагалі. Разом із тим зберігається необхідність вивчення особливостей сучасного (у розрізі даних 2014 року) розвитку фінансового сектору України, де глибоко перетинаються комбіновані інтереси різних економічних суб'єктів. Цим і визначається цілеспрямованість даної статті.

Мета статті – розкрити особливості розвитку фінансового сектору України у 2014 році та обґрунтувати його коротко- і середньострокові перспективи на основі попередньо визначених припущень.

Виклад основного тексту. Протягом першого півріччя 2014 року у фінансовому секторі економіки України відбулися такі зрушення:

- Має місце суттєве переформатування фінансового сектору внаслідок незаконної анексії Криму та бойових дій на сході України. За деструктивних обставин оцінити втрати фінансового сектору України внаслідок анексії Криму нині не є можливим, оскільки банки не розголошують ціну продажу своїх підрозділів новим власникам. Щодо діяльності фінансових установ у зоні АТО – банківська діяльність у цьому регіоні не є стабільною, що продиктовано загрозами життю співробітників та цілісності збереження майна.

- Девальвація гривні та політична нестабільність обумовили стрімке падіння депозитної бази банків: вони знизились на 15,6% з початку року по всьому банківському сектору. Це є загрозливим для стабільності фінансової системи в цілому. Виходячи з обсягів вилучення депозитів обсяги готівки поза банками (агрегат МО) вирости на 20%.

- Рівень доларизації виріс з 36% на початку року до 49,5% на початок червня (згідно з валютною структурою депозитів у банківській системі).

Депозити підприємств на рахунках банків знизились на 3,9%. Щодо вкладів фізичних осіб, то з початку 2014 року «...українці винесли з банків рекордні \$6 млрд. і 32 млрд. грн., що... набагато гірше, ніж було під час кризи 2008 року, – тоді українці винесли «всього лише» \$3,8 млрд. і 29 млрд. грн. [2]. Падіння обсягів депозитів у значній мірі пояснює причину і різкого падіння обсягів кредитування.

- Протягом першого півріччя 2014 року НБУ визнав неплатоспроможними 11 банків, до яких була введена тимчасова адміністрація Фонду гарантування вкладів (за весь 2013 рік – два банки). Серед неплатоспроможних банків виявилися три, які відносилися до групи великих – Брокбізнесбанк (16-те місце за розміром активів на 1 січня), АКБ «Форум» (24 місце) та Південкомбанк (30 місце). Цим фактично була наочно продемонстрована слабкість нагляду та регулювання (падіння відразу трьох великих банків). Зберігається загроза подальших банкрутств банків в Україні. За таких умов НБУ провів операції рефінансування в рекордному обсязі 104 млрд. грн. (за аналогічний період 2013 року значно менше – усього 14 млрд. грн.). В умовах необхідності стабілізації банківської діяльності, на думку експертів, для докапіталізації банків необхідно не менше 40 млрд. грн. поповнень обсягів їх статутних капіталів [3].

- Фактично припинене кредитування як реального сектору, так і домогосподарств. За даними НБУ, обсяги нових кредитів помісячно скоротилися на 3–5% порівняно з аналогічними періодами минулого року, який також не був позитивним. Загальний кредитний портфель банків юридичним особам зменшився на 24 млрд. грн. (в іноземній валюті у гривневому відношенні він виріс, однак згідно з перерахунком за поточним курсом – він упав на \$1,5 млрд.). При цьому продовжують скорочуватися обсяги кредитної заборгованості. Фактично бізнес намагається перейти на самофінансування, а населення з режиму розширеного споживання перейшло в режим ощадливої економії.

У цьому руслі слід зауважити, що обмежений доступ вітчизняних підприємств до фінансових ресурсів банків пояснюється: змінами пріоритетів у грошово-кредитній політиці НБУ, коли завдання стримування інфляції передують стимулюванню позитивних економічних трансформацій; недостатньою капіталізацією банківської системи в цілому і окремих банків, що накладає обмеження на обсяги кредитних операцій; диспропорціями у розвитку банками кредитних операцій минулих періодів на користь споживчого кредитування, які даються взнаки дотепер; відносно незначною часткою довгострокових залучених коштів у структурі зобов'язань вітчизняних банків, що підвищує ризики розбалансування структури пасивів і активів за строками.

- Депозити населення в іноземній валюті знизились з \$22,2 млрд. на початку року до \$17,4 млрд. (однак через їх переоцінку за поточним курсом у гривневому еквіваленті вони виростили). Перевищення купівлі населенням валюти над продажем становило \$1,4 млрд. з початку року, що менше ніж у попередні роки, однак вилучення майже \$5 млрд. із банківської системи за перші п'ять місяців року – рекордний показник.

- Обсяг грошової маси в обігу виріс на 44 млрд. грн., переважно за рахунок переоцінки валютних активів банків, високих обсягів рефінансування і продовження політики викупу ОВДП Національним банком (з початку року НБУ викупив ОВДП на 40 млрд. грн. у свій портфель). Також виріс рівень монетизації з 57 до 59%.

- Загальні активи банківської системи виросли з 1,4 до 1,47 трлн. грн., але переважно за рахунок ефекту переоцінки валютних активів після значної девальвації гривні – майже на 50%.

- Вкладення в цінні папери банків (практично всі – в ОВДП) виросли зі 138 до 157 млрд. грн. При цьому фактично половина з них (77 млрд. грн. станом на 01.04.2014) знаходилася у портфелі державних банків і банку з участю держави у статутному капіталі (Ощадбанк, Укресімбанк і Укргазбанк). Середньозважена дохідність на первинному ринку за цими інструментами виросла до 16,4% з 12,4% на початку року, досягнувши одного з найвищих рівнів.

- Частка простроченої заборгованості банків за півроку виросла з 7,7 до 10,1%. Звичайно, «...в сучасних умовах кредиторів не варто ототожнювати з багатими, а позичальників – з бідними» [4, с. 742], але при такому вже хронічному порушенні циклів кругообігу капіталу (коли дебіторське «зависання» грошового капіталу провокує так звані провали ринку) вирішення питання стабілізації ринків значно відтермінується.

- Адекватність регулятивного капіталу впала з 18,2 до 15,1% зважених на ризик активів. Це відбулося переважно через збиткову діяльність групи банків, яка привела до зниження загального капіталу на 23 млрд. грн. – до 170 млрд. грн. При цьому статутний капітал банків залишився незмінним.

- НБУ підвищив ставку рефінансування до 9,5%, керуючись інфляційними очікуваннями і намірами дотримуватися рівня відсоткової ставки на 2–3 процентних пункти вище рівня інфляції.

- Окремими позитивними моментами економічного розвитку стали:

- а) відновлення співробітництва з МВФ, що відкриває двері до низки програм співробітництва з іншими міжнародними структурами;

- б) зміна режиму валютного курсу, на чому попередньо наполягали експерти. Зі зміною керівництва НБУ в лютому 2014 року було змінено режим курсоутворення. Замість фактично фіксованого курсу гривні до долара США (основної валюти у зовнішніх розрахунках в Україні) було запроваджено режим плаваючого курсу. Також були призупинені валютні інтервенції НБУ для підтримки курсу (через брак міжнародних резервів, за рахунок яких ці інтервенції проводилися) та змінений режим визначення офіційного курсу гривні до іноземних валют (раніше встановлювався адміністративно на наступний день, зараз визначається як курс поточного фіксингу міжбанківського ринку о 12 годині дня). Проте ці позитивні зрушення поєдналися з девальвацією гривні близько 40%. При цьому НБУ фактично не мав важелів для управління курсом (інструментів монетарної чи валютної політики). Також не були створені належні інструменти для повного переведення курсоутворення «в ринок» – наразі курс визначається тільки для угод спот, строкового курсу немає – через відсутність угод ф'ючерс.

Щодо розвитку фінансового сектора економіки України на друге півріччя 2014 року – початок 2015 року зробимо такі припущення:

- обсяг заощаджень буде знижуватися через підвищення тарифів, прискорення інфляції, збереження інерційності девальваційних очікувань, політичну нестабільність. Обсяги депозитів до кінця року незначним чином знову зростуть, однак за результатами року залишаються на рівні кінця 2013 року;

- валютний курс грн./\$ укріплюється незначним чином до 11,2 грн./\$ завдяки залученню кредитів МФО, уповільнення купівлі валюти населенням та падінням імпорту через девальваційні ефекти;

- відсоткові ставки за гривневими кредитами залишаються незмінними через низький рівень заощаджень, відсутність зовнішніх запозичень у банківському секторі, вплив регуляторних дій НБУ, інфляційний тиск;

- НБУ продовжує політику викупу ОВДП у свій портфель і за результатами року збільшує портфель ОВДП на 85 млрд. грн. (порівняно з 42 млрд. грн. у 2013 році і 21 млрд. грн. у 2012 році);

- річний рівень ІСЦ складе двозначне число (за оцінками понад 12%), що стимулюватиме вкладення в іноземній валюті у банки (й інші депозитні корпорації) та стримуватиме зростання гривневих депозитів;

- кредитні ризики банківської системи залишатимуться на високому рівні, що змусить банки розпродувати проблемні борги з великим дисконтом і частка проблемної заборгованості перед банками може вирости ще на 1,2% – до 11–12%;

- у регуляторній площині наразі невідомо, яким чином зміниться або ні політика банківського регулятора – НБУ – у зв'язку зі зміною керівництва, другою за цей рік. Програмні засади нового керівництва НБУ передбачають лібералізацію валютного та грошового ринку, посилення регулювання, перехід до таргетування інфляції та забезпечення макрофінансової стабільності. Реалізація цих декларацій потребуватиме докорінних змін не тільки в роботі регулятора, але також зачіпатиме архітектуру самої банківської системи. Окреме питання – НБУ підготував проект Стратегії розвитку банківського сектору, яким також передбачені суттєві зміни регуляторного ландшафту – перехід до моделі єдиного регулятора. Наразі не проглядаються чіткі кроки щодо виконання засвідчених декларацій, однак також немає підстав вважати, що ці декларації лишаться на папері.

Слід також окремо відзначити, що на сьогодні в Україні фактично відсутня будь-яка антикризова стабілізаційна програма розвитку фінансового сектору. Тому проблематично робити прогноз щодо конкретного часу відновлення довіри до фінансових інститутів з боку кредиторів, насамперед населення. Наразі держава в особі Фонду гарантування вкладів успішно проводить «гасіння пожежі», однак акцентованих дій щодо профілактики негативних явищ практично не видно. НБУ декларував проведення стрес-тестування всіх банків України до кінця 2014 року, при цьому діагностика найбільших банків мала завершитися до 1 липня. Нині (липень, на момент підготовки статті) її результати невідомі, тому оцінити наявність тих чи інших відповідних проблем не є можливим.

Пропозиції щодо активізації фінансового сектору економіки України у напрямі інвестиційного зростання і мінімізації наявних ризиків є такими.

1. В умовах переходу до політики інфляційного таргетування НБУ доцільно забезпечувати нівелювання різких коливань обмінного курсу грн./\$ і дотримуватися його стабілізації до кінця року з метою зниження рівня доларизації економіки. Погоджуємося з тим, що «вплив валютного курсу на економіку має різноспрямований характер, і тому необхідно його використовувати в комплексі з іншими регулятивними механізмами і важелями (які забезпечують у тому числі і стимулювання експорту, і захист внутрішнього ринку, і досягнення інших – як зовнішньоекономічних, так і внутрішніх цілей)» [5, с. 207].

2. Доцільно надати НБУ та іншим фінансовим регуляторам застосовувати особливі важелі регулювання у випадках різкого зменшення обсягів депозитів (для банків та кредитних спілок), вартості чистих активів (для інститутів фондового ринку) з метою мінімізації негативного впливу несприятливих обставин на стабільність функціонування фінансових корпорацій. Щодо очікуваних змін в політиці рефінансування, то очевидно, що «рефінансування повинно бути не тільки коротким, але і надаватися на більш тривалій основі (наприклад, до року...). Для перетворення ставки рефінансування в реально діючий механізм, який формує цінові параметри ринку, необхідно, щоб грошова база формувалася не за рахунок валютних надходжень (як це відбувається на сьогодні), а більшу роль відігравав би внутрішній компонент. Це передбачає формування грошової пропозиції першочергово на основі внутрішніх механізмів та інструментів, що відображають внутрішній попит на гроші» [5, с. 283].

3. Слід активізувати роботу діяльність державних банків. Унаслідок низки подій держава має у своєму розпорядженні найбільші банки. Вони повинні стати каналами перерозподілу фінансових ресурсів та їхнього спрямування до реципієнтів реального сектору.

4. Емісійне наповнення ресурсної бази повинно розглядатися як необхідний тимчасовий засіб. Очікувати збільшення податкових платежів, які можна було б спрямувати на формування ресурсної бази державних банків, наразі не доводиться, так само як і на платежі від приватизації. Населення не готово збільшувати обсяги депозитів – частково через недовіру до банків, частково через погіршення фінансового стану. Тому емісійний канал лишається єдиним доступним із внутрішніх. Однак емісійне наповнення має відбуватися в режимі рефінансування, а не авансового виділення ресурсу. Україна має всіляко уникати втягування в інфляційну емісію, яка є характерною саме для конфліктних та постконфліктних економік.

5. Випуск частини ОВДП Національним банком з портфелю державних банків буде доцільним за умови спрямування останніми одержаних ними коштів на фінансування інвестиційних проектів.

6. Посилення взаємодії НБУ і Кабінету Міністрів України в частині надання повноважень Мінекономрозвитку у визначенні напрямів спрямування коштів, наданих банкам на довгостроковій основі.

7. Випуск інфраструктурних облігацій під інвестиційні проекти, запропоновані МЕРТУ для активізації економіки.

8. Сприяння довгостроковому кредитуванню інвестиційних та інноваційних проектів шляхом відшкодування різниці ставок залученого і наданого банкам ресурсу по факту надання кредиту банку для реалізації інвестиційного проекту.

9. Стимулювання цільових зовнішніх запозичень. Але цей канал фінансування є контрверсійним, оскільки обсяг державного та гарантованого боргу із відновленням співробітництва з МВФ знову буде вважатися індикатором, порушення якого є неприпустимим.

10. Перенесення строків запровадження оподаткування доходів з депозитів фізичних осіб на більш пізній період (на 2015 рік щонайменше).

11. Посилення макропруденційного регулювання, спрямованого на обмеження каналів переливу емітованих коштів у непродуктивні сфери (споживче кредитування, оптова і роздрібна торгівля товарами імпортного походження тощо). При цьому ці обмеження мають компенсуватися іншими заходами монетарної політики, спрямованої на зростання обсягів кредитування реального сектору та вітчизняного виробника.

Висновки

Держава у поточному році не має достатніх ресурсів для повноцінного відновлення функціонування фінансового сектору як джерела-трансформатора необхідних ресурсів. Фінансові ресурси держави є вкрай обмеженими та спрямовуються в енергетику та оборону.

У реальному секторі економіки зберігається і посилюється дефіцит інвестиційного і оборотного капіталу, фінансування розвитку підприємств відбувається переважно за рахунок власних коштів. Депозити населення у нестабільних умовах відображають не стільки обсяг інвестиційного ресурсу (що зменшується), а відкладений (мабуть, до кращих часів) споживчий індивідуальний попит.

Якщо дисфункція фінансового сектору триватиме, Україна зіткнеться із масштабним скороченням виробництва (через брак обігових коштів у підприємств), що потягне за собою соціальні наслідки (зайнятість та податки).

Фактично в поточних умовах держава змушена докласти зусиль на перебирання на себе тимчасово функції фінансового сектору (як генератора ресурсів) щодо забезпечення доступу до фінансів.

Фінансовий сектор очікує дієвих регуляторних сигналів з боку держави щодо подальших напрямів розвитку як політичної, так і економічної ситуації. Як зауважив П. Кругман, «ідеї Дж. М. Кейнса (щодо необхідності державного регулювання. – Авт.) ... на сьогодні більш значимі, ніж коли-небудь» [6, с. 295]. Потужність таких сигналів та їхній вектор будуть визначальними факторами для подальшого перебігу подій у фінансовому секторі в 2014 році.

Держава в оновлюваній економічній архітектурі повинна стати не тільки фінансовим, а й організаційним агентом. Цей аспект стосується не стільки підвищення ролі державного бюджету та значимості діяльності фінансових інститутів (банків і небанківських структур) у забезпеченні фінансової основи розвитку держави, а й регулювання фінансових потоків між інституційними секторами економіки та діяльності учасників-контракторів ринкових угод.

Список використаних джерел

1. S&P прогнозує зниження ВВП України на 7%. [Електрон. ресурс]. Доступно з: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/07/14/475603>.

2. Думка експерта: Кремль розхитує українську економіку: [Електрон. ресурс]. Доступно з: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/07/11/475043>.

3. Думка експерта: Для докапіталізації банків необхідно не менше 40 мільярдів / [Електрон. ресурс]. Доступно з: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/07/10/474860>.

4. Мизес Людвиг фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. – Челябинск: Социум, 2005. – С. 742.

5. Ершов М.В. Мировой финансовый кризис. Что дальше? / М.В. Ершов. – М.: Экономика, 2011. – 295 с.

6. Кругман П. Возвращение Великой депрессии? / Пол Кругман. – М.: Эксмо, 2009. – 336 с.

В.М. ТИЩЕНКО,

к.е.н., доцент, Київська державна академія водного транспорту

Становлення бухгалтерського обліку як науки

У статті досліджено історію облікової думки та її виділення в самостійну науку як організовану систему знань.

Ключові слова: економічний аспект обліку, юридичний аспект обліку, європейські школи обліку, рахівництво, подвійний запис, логісмографія, рахунки, процедурна концепція обліку, стандарти обліку.

В.М. ТИЩЕНКО,

к.э.н., доцент, Киевская государственная академия водного транспорта

Становление бухгалтерского учета как науки

В статье исследована история учетной мысли и ее выделение в самостоятельную науку как организованную систему знаний.

Ключевые слова: экономический аспект учета, юридический аспект учета, европейские школы учета, счетоводство, двойная запись, логисмография, счета, процедурная концепция учета, стандарты учета.

The article investigates the history of accounting thought and its establishment as an independent science being an organized system of knowledge.

Keywords: economic aspects of accounting, legal aspects of accounting, the European school of accounting, bookkeeping, double entry, invoices, procedural concept of accounting, accounting standards.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік має давню історію. Перші докази існування примітивних елементів облікової культури у стародавніх країнах Сходу були знайдені при розкопках в долині Нілу, Тигру і Євфрату [4]. Проте достатньо тривалий період часу бухгалтерський облік не вважався наукою, а розглядався лише як практична діяльність. Тільки наприкінці XIX ст. він почав формуватися як теоретична система знань.

Не можна стверджувати, що облікова наука виникла в якійсь окремо взятій країні. Її формування відбувалося поступово в багатьох країнах, кожна з яких привнесла щось своє, специфічне, у розвиток категорій, організацію і техніку ведення обліку. Значне місце у цьому процесі належить італійській, німецькій, французькій та англо-американській бухгалтерським школам.

Аналіз досліджень та публікацій з пролеми. Питання історії обліку знайшли своє відображення у працях таких видатних учених, як Я.В. Соколов [7], Ф.Ф. Бутинець [1], а також В.А. Маздоров [2], Т.М. Малькова [3], М.С. Пушкар [6], М.Я. Остап'юк [4], Т.О. Пасько [5], та інших.

На різних етапах розвитку людського суспільства зміни, що відбувалися в матеріальному виробництві, ставили перед обліковою наукою нові все складніші завдання. Вивчення історії бухгалтерської думки та системи організації облікової справи впродовж століть допоможе знайти відповіді на ті питання, які постають перед бухгалтерським обліком сьогодні.

Метою статті є дослідження наукових поглядів представників основних бухгалтерських шкіл Європи та Америки другої половини XIX ст. – початку XX ст., які сприяли формуванню обліку як науки.

Виклад основного матеріалу. Друга половина XIX ст. характеризується значним розвитком облікової наукової думки.

Поява значної кількості наукових праць з обліку свідчить про те, що бухгалтерський облік почав формуватися як наука.

У цей період у багатьох країнах з'являються наукові напрями та школи, які намагаються визначити предмет, методи, методологію бухгалтерського обліку, уточнюють його категорії та здійснюють їх класифікацію: італійська, французька, німецька, англо-американська школи, які згодом стали класичними [7].

Італійська школа рахівництва об'єднала в собі три школи: ломбардську, тосканську і венеціанську. Представниками ломбардської школи були: Школо д'Анастасіо, Д. Борнагіні, Ф. Вілла, Д.Л. Кріппа. До тосканської школи належали Ф. Марчі, Д. Чербоні, Д. Россі, К. Беліні, К. Чербоні. Венеціанську школу очолювали Ф. Беста, В. Альфієрі, К. Гіділья, Д. Мальоне, А. Стабіліні.

В італійській школі сформувалося два напрями розвитку: юридичний та економічний. Проте основною відмінністю італійської школи є переважання юридичного аспекту обліку, який передбачав підхід до обліку з точки зору юриспруденції. Економічний напрямок базувався на обліку майна та інших матеріальних цінностей.

Перші паростки юридичного аспекту обліку були закладені Школо д'Анастасіо, який в основу системи обліку поклав рахунок «Капітал». Він вважав, що всі факти господарського життя мають проходити через цей рахунок. Його теорію підтримували Джузеппе Борнагіні, а також Франческо Вілла та Джузеппе Чербоні [4].

Засновником юридичного напряму обліку вважають главу тосканської школи Ф. Марчі, який був переконаний в тому, що за кожним рахунком стоїть окрема особа. Він виділяв чотири групи осіб, яким відповідали певна група рахунків: власник,